

в цьому документі, і в цьому випадку може бути використана відповідна частина цих рекомендацій [3].

Література:

1. CWA 17094-1:2016. <https://www.evs.ee/en/cwa-17094-1-2016>
2. CWA 17094-2:2016. <https://www.evs.ee/en/cwa-17094-2-2016>
3. CWA 17094-2:2016. <https://www.evs.ee/et/cwa-17094-3-2016>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-453-5-79>

**CRIMINAL-LEGAL ASPECT OF HARMONIZATION
OF THE NATIONAL LEGISLATION OF UKRAINE
WITH THE UN PROTOCOL ON FIREARMS
AND THE UN CONVENTION AGAINST TRANSNATIONAL
ORGANIZED CRIME**

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ГАРМОНІЗАЦІЇ
НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ
З ПРОТОКОЛОМ ООН ПРО ВОГНЕПАЛЬНУ ЗБРОЮ
ТА КОНВЕНЦІЄЮ ООН ПРОТИ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ
ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ**

Krushevuch O. V.

*Doctor of Law, Professor
National Academy of Internal Affairs*

Кришевич О. В.

*доктор юридичних наук, професор
Національна академія внутрішніх
справ*

Вогнепальну зброю у більшості випадків виготовляють для законних ринків ліцензовані виробники, але у будь-який момент зброя може потрапити на нелегальні ринки і це в свою чергу ускладнює процес запобігання її розповсюдженню, створює перешкоди у процесі контролю ситуації, а діяльність правоохоронних органів спрямована, щоб зупинити її незаконний обіг. Звернемо увагу на той момент, що в іноземних країнах законодавство регулює це питання неоднаково, відносно регулювання права населення на озброєний захист поділяються на три групи:

– перша група – які повністю легалізували використання зброї і надали їй у вільний доступ (США де 2 Поправка до Конституції США проголошує, що право народу на зберігання та носіння зброї не повинно обмежуватися, а 14 Поправка була прийнята вже для захисту цього права проти порушення його штатами, а Верховний Суд США вважає, що особи мають основоположне право володіти тими типами зброї та зберігати їх, які може використовувати законослухняний народ для самозахисту та полювання, а також для інших законних цілей. Щороку в США продається до 5 млн одиниць зброї, хоча у більшості випадків її купують колекціонери, які зібрали цілі арсенали. Враховуючи статистику, на даний час в США за офіційними даними в користуванні перебуває близько 300 млн одиниць вогнепальної зброї. одиниць зброї та вона зберігається майже у 43% помешкань, а зброєю, яка не потрапляє під категорію, визначену в NFA (National Firearm Act) – Законі про вогнепальну зброю, володіють приблизно 90 млн американців, Продаж напівавтоматичних гвинтівок дозволений майже у всіх штатах, відкрите носіння дозволено у 30 штатах без будь-якого дозволу, в 14 штатах із дозволом та в 6 штатах – заборонене. Для американця немає проблеми придбати бажане озброєння, але закон забороняє продаж зброї особам, які відбули тюремне покарання більше року, особам, які перебувають у розшуку, споживачам наркотиків, визнаним розумово неповноцінними, незаконно перебувають у країні, а так само звільненим з військової служби через скоєння злочинів);

– друга група – легалізували використання зброї за умов проходження особою певної процедури її отримання (Чехія, де застосовують тестування. У Франції 90% громадянам дозволено зберігати зброю для самооборони, але тільки вдома, а от її приховане носіння дозволено лише 10% французів і необхідно проходити обов'язковий медогляд і поліцейську перевірку не рідше ніж один раз на три роки. У Фінляндії легалізовано зброю з 1991 р. Фінляндія, але для купівлі необхідно мати дозвіл, окремий для кожної одиниці і усю зброю мають тримати вдома, а власник більше 5 одиниць зобов'язаний купити спеціальний сейф, який регулярно перевіряє поліція. В Ізраїлі легалізовано зброю з 1949 р. і право на покупку і володіння нею має будь-який громадянин не менше 27 років, і він має пройти службу в армії. Вогнепальну зброю дозволено мати при собі водіям громадського транспорту, таксистам, ювелірам, колишнім співробітникам силових структур. Заохочується мати вдома зброю для самозахисту і видається дозвіл на зберігання патронів, але не більше 50 штук. В Естонії легалізовано зброю з 1995 р., яку дозволено купувати особам старше 21 року і (як громадяни Естонії, так і іноземці, які мають посвідку на проживання), які повинні довести відповідним державним

органам, що не зловживає спиртним і наркотиками, не замішаний в криміналі та надати свої дані, а чиновники повинні обов'язково перевіряти майбутнього власника на знання закону про зброю. Зберігати і носити вогнепальну зброю необхідно в прихованому і розрядженому вигляді і якщо у власника більше 8 одиниць, він зобов'язаний обладнати спеціальне сховище з сигналізацією. Зброя може використовуватись для полювання, занять відповідними видами спорту, для забезпечення безпеки, а колекціонери можуть володіти лише армійською зброєю. Ліцензія може бути припинена, якщо її власника зловили п'яним за кермом, навіть якщо зброї при ньому не було);

– третя група – держави, які не легалізували використання зброї або легалізували лише певні її види (короткоствольна або довгоствольна) (приклад, Україна де легалізована довгоствольна зброя; Велика Британія де з 1997-го вогнепальну зброю заборонено, хоча порушується питання про пом'якшення законодавства і Японія відсутність навіть однієї одиниці зброї на тисячу жителів).

На даний час в Україні не вирішене питання законного продажу та носіння вогнепальної зброї, а статтю 263 КК України передбачена відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, також не існує закону для регламентації виготовлення, придбання вогнепальної зброї та володіння нею; немає центрального державного реєстру вогнепальної зброї, яка знаходиться на руках в цивільного населення. Таким чином, наразі спеціального закону, який регламентував би обіг зброї в Україні, немає є тільки законопроекти. Українське законодавство не визначає чіткий зміст даних про вогнепальну зброю, її складові частини і компоненти та боєприпаси, які повинні бути в обліку, і не містить обов'язку щодо даних у записках про вогнепальну зброю і боєприпаси включати порядковий номер найважливішого компонента на рамі або приймачі кожного примірника вогнепальної зброї.

Першим глобальним міжнародним документом, який регулює питання щодо зброї є Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, ухвалена у Нью-Йорку на 62-му пленарному засіданні 55 сесії Генеральної Асамблеї ООН Резолюцією 55/25 від 15 листопада 2000 р. (Конвенція ООН 2000 р., Палермська конвенція), та протоколи, які її доповнюють. Основним проблематичним питанням щодо контролю над нелегальним розповсюдженням зброї на міжнародному рівні полягає в тому, що на сьогодні не існує ні загального для всіх держав закону щодо контролю над озброєнням, ні міжнародного суду, який би розглядав скарги з цього приводу.

Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї від 31 травня 2001 р. Україна ратифікувала Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності (Конвенції) із застереженнями і заявами Законом України № 1433-IV від 4 лютого 2004 р. (набула чинності 21 травня 2004 р.). В 2013 році відбулося приєднання України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2001 року. Відбулись зміни до національного кримінального законодавства, які були безпосередньо пов'язані із приєднанням України до Протоколу ООН про вогнепальну зброю, стали: Згідно із Законом «Про внесення зміни до статті 263-1 «Незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікація, незаконне видалення чи зміна її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв» Кримінального кодексу України у зв'язку з приєднанням України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює «Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності» від 14 травня 2013 р. назву і частину 1 статті 263-1 КК України викладено в такій редакції (набрала чинності 4 липня 2013 р.). Крім того, Згідно із Законом «Про внесення зміни до статті 201 Кримінального кодексу України щодо криміналізації контрабанди частин вогнепальної зброї» від 18 травня 2017 р. із змінами грудень 2023 році частину 1ст. 201 КК викладено в такій редакції: Стаття 201. «Контрабанда культурних цінностей та зброї» Контрабанда, тобто переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю ... вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, ... – карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

Необхідно зазначити, що у Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності «вилучення» («віймка», «арешт»), або «замороження» визначено як «тимчасову заборону передання, перетворення, відчуження або пересування майна, або тимчасовий вступ у володіння таким майном, або тимчасове здійснення контролю над ним за постановою суду чи іншого компетентного органу (стаття 2f). Вилучення може передувати кінцевій конфіскації чи виймці, яка визначається як «остаточне позбавлення

майна за постановою суду або іншого компетентного органу» (стаття 2g). Критерії вилучення вогнепальної зброї можуть суттєво відрізнятись в різних країнах, а Протокол про вогнепальну зброю вимагає від держав вилучати вогнепальну зброю, яка виготовляється чи переміщується контрабандним шляхом, а також вважати ці злочини кримінальними. Національне законодавство та нормативні акти часто виходять за межі положень Протоколу, і вогнепальна зброя вилучається також із інших підстав, зокрема, якщо вона використовується у кримінальній діяльності. Вилучення може також базуватися на адміністративних порушеннях, зокрема відсутності ліцензії на володіння чи неспроможності дотримуватися умов зберігання.

В статті 7. Зберігання інформації Конвенції не визначено чіткого змісту даних про вогнепальну зброю, немає обов'язку щодо даних у записах про неї включати порядковий номер найважливішого компонента на рамі або приймачі кожного примірника вогнепальної зброї; немає обов'язку зберігати дані щодо незаконно виготовленої та придбаної вогнепальної зброї відповідно до положень Протоколу ООН (принаймні 10 років); немає обов'язку забезпечити збереження протягом 20 чи 30 років інформації, яка необхідна для відстеження й ідентифікації зброї, якщо вона була незаконно виготовлена або перебувала в незаконному обігу (маркування). Україна повинна забезпечити збереження протягом 20 або краще 30 років інформації, яка стосується вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, боєприпасів до неї, та інформації, яка необхідна для відстеження й ідентифікації такої вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, боєприпасів до неї, які були незаконно виготовлені або перебували в незаконному обігу, і для недопущення та виявлення такої діяльності. Така інформація має передбачати: відповідне маркування; у випадках, які стосуються міжнародних угод стосовно вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, боєприпасів до неї, – дати видачі та закінчення строку дії відповідних ліцензій або дозволів, зазначення країн експорту, імпорту і транзиту, кінцевого одержувача, а також опис і кількість таких предметів.

Регламентация ведення обліку вогнепальної зброї в Україні здійснюється на підзаконному рівні – у більшості випадків на основі Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом МВС України № 622 від 21 серпня

1998 р. Крім того, згідно з Інструкцією про порядок приймання, зберігання, обліку, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої, знайденої зброї та боєприпасів до неї, затвердженою наказом МВС України №314 від 31 травня 1993 р. На відміну від статті 7 Протоколу ООН українське законодавство не визначає чіткий зміст даних про вогнепальну зброю, її складові частини і компоненти та боєприпаси, які повинні бути в обліку, і не містить обов'язку щодо даних у записах про вогнепальну зброю і боєприпаси включати порядковий номер найважливішого компонента на рамі або приймачі кожного примірника вогнепальної зброї. І не містить обов'язку зберігати дані щодо незаконно виготовленої та придбаної вогнепальної зброї відповідно до положень Протоколу ООН.

Для порівняння Конвенції статті 8. Маркування вогнепальної зброї та національного законодавства, то в Україні немає окремого нормативно-правового акту, яким би цілісно регламентувалось маркування вогнепальної зброї, хоча в окремих нормативно-правових актах згадується про існування такого маркування. Відсутні будь-які санкції для виробників зброї, які не позначають вогнепальну зброю та її основні компоненти унікальним маркуванням; не передбачене маркування вогнепальної зброї, яка перевозиться транзитом через територію України або ввезена з іншої країни, не підлягала маркуванню, як така, що була випробувана і належить збройним силам, поліції чи іншому державному органу або юридичній особі, або перейшла у власність громадян. Крім того, на законодавчому рівні в Україні необхідно окреслити, що в процесі виготовлення кожної одиниці вогнепальної зброї необхідно застосовувати унікальне маркування; також слід передбачити правила про маркування імпортованої вогнепальної зброї і тієї, яка перевозиться транзитом через територію України або ввезена з іншої країни, а також в інших випадках; встановити санкції для виробників зброї, які не позначають вогнепальну зброю та її основні компоненти унікальним маркуванням, також, необхідно передбачити обов'язковість простого маркування на кожній одиниці імпортованої вогнепальної зброї, яке дозволяє визначити країну імпорту та рік імпорту і дає компетентним органам можливість відстежувати цю вогнепальну зброю. В Україні на законодавчому рівні необхідно визначити, що в процесі виготовлення кожної одиниці вогнепальної зброї необхідно застосовувати унікальне маркування, яке: – вказує на найменування виготовлювача, країну або місце виготовлення та серійний номер, або – складається з простих геометричних символів у сполученні із цифровим та (або) буквено-цифровим кодовим позначенням та дозволяє швидко визначити країну виготовлення. Нарешті, слід забезпечити під час передачі вогнепальної

зброї з державних запасів для постійного використання для цивільних цілей наявність належного унікального маркування, яке дозволяє визначити країну, яка передає і Україна має заохочувати підприємства – виробників вогнепальної зброї розробляти заходи для перешкодження знищенню або зміні маркування.

Крім того, Кримінальний Кодекс України не передбачає відповідальність за: 1) знищення маркування на вогнепальній зброї, а також замах на ці дії і співучасть в них; 2) незаконний обіг складових частин і компонентів вогнепальної зброї; 3) незаконний обіг вогнепальної зброї у транскордонному контексті, тобто ввіз (вивіз), придбання, продаж, доставку, переміщення або передачу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї з території України або на територію України з іншої держави (крім випадків, коли ці предмети належать до товарів, які підлягають державному експортному контролю, і відповідальність за порушення порядку здійснення їх передачі передбачена у ст. 333 КК України). Тобто у ст. 263 КК України йдеться про обіг зброї виключно на території України, хоча визначення, яке міститься у ст. 3 Протоколу ООН про вогнепальну зброю, що включене в положення про кримінальну відповідальність, яке передбачене у ст. 5 «Криміналізація» Протоколу, чітко вказує на необхідність наявності транскордонної ознаки складу кримінального правопорушення. Стаття 263 КК України ні сама по собі, ні в сукупності з іншими статтями КК України, прямо цього не передбачає КК України, а також Кодекс України про адміністративні правопорушення не передбачають відповідальність за дії, пов'язані з фальсифікацією або неправомірним використанням документів з метою досягнення необхідної ліцензії або дозволу на виробництво або виготовлення вогнепальної зброї, їх частин та компонентів або боєприпасів або їх експорту, імпорту чи транзиту. Крім того кримінальне законодавство України не криміналізує такі діяння, як реактивація деактивованої вогнепальної зброї і спроба зробити це, хоча будь-яка реактивація вогнепальної зброї може підпадати під визначення поняття «незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікація, незаконне видалення чи зміна її маркування» (ст. 263-1 КК України), але порядок, способи і методи деактивації зброї необхідно передбачити на законодавчому рівні України. На законодавчому рівні необхідно визначити: – знешкодження вогнепальної зброї повинно полягати у приведенні в повну непридатність і нездатність для вилучення, заміни або такої зміни, яка дозволяє використання знешкодженої вогнепальної зброї за призначенням, усіх її частин; – знешкодження має перевірятися, у належних випадках, компетентним органом для посвідчення того, що здійснені зміни у вогнепальній зброї привели її

у повну непридатність; – перевірка компетентним органом повинна включати видачу сертифіката або запис, який підтверджує факт знешкодження вогнепальної зброї, або нанесення на такий вогнепальний зброї чітко видимої спеціальної мітки.

І нарешті, в Конвенції статті 9. Знешкодження вогнепальної зброї окреслені заходи щодо знищення зброї. На національному законодавчому рівні слід передбачити: заходи щодо знищення зброї, необхідні для запобігання незаконній торгівлі нею, а також її частинами і компонентами та боеприпасами; порядок, способи і методи деактивації зброї; встановити кримінальну відповідальність за допущення службовими особами незаконного використання знешкодженої вогнепальної зброї; визначити положення щодо особливостей здійснення брокерської діяльності щодо вогнепальної зброї в Україні.

Підсумовуючи вище викладене, ефективними заходами запобігання незаконному обігу зброї є: – створення ефективної міжвідомчої координації у питаннях протидії незаконному обігу зброї в Україні серед органів та підрозділів Міністерства закордонних справ, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки, Державної фіскальної служби та Національної поліції України; – забезпечення суворого обліку зброї (боеприпасів) на всіх стадіях поводження з нею; – здійснення заходів щодо збереження зброї і її комплектуючих деталей на заводах-виробниках, об'єктах реалізації (ремонту); – неухильне дотримання встановлених правил поводження зі зброєю, в разі їх порушення, притягнення винних до дисциплінарної, матеріальної, адміністративно та кримінальної відповідальності; – подальший розвиток автоматизованих інформаційно-пошукових систем обліку зброї, створення єдиного централізованого міжвідомчого банку даних, електронного класифікатора зброї, інтеграції інформаційних систем для підтримки здійснення контролю за зброєю; – створення реєстру зброї, що дозволить посилити контроль за ринком легальної зброї, а також встановити чіткі і прозорі процедури реєстрації і сертифікації, які не стануть додатковим проблемним питанням для законних власників; – контроль за дотриманням правил обліку, зберігання, носіння, перевезення зброї в воєнізованих і правоохоронних організаціях, а також у приватних охоронних структурах; – створення єдиного державного реєстру власників зброї, оскільки не визначені правові підстави діяльності стрілецьких спортивних організацій, немає будь-якої класифікації сучасної зброї; – розвиток технології біометрії у зверненні зі зброєю (використання біометричних пістолетів, сейфів тощо); створення єдиного комплексного банку даних, що охоплюватиме відомості про зброю, що перебуває в розшуку (з докладним описом її тактико-технічних, криміналістичних та інших характеристик),

відомості про вилучену зброю з результатами її криміналістичного дослідження, відомості про осіб, у яких вилучено зброю, у тому числі звільнених від кримінальної відповідальності за дієве каяття, а наявність такого банку даних дозволить здійснити повний контроль як за переміщенням зброї з моменту виробництва. Практично всі види зброї підлягають ліцензуванню, що регламентується наказом Міністерства внутрішніх справ, але детальніших норм в законах немає. Крім того, на даний час в Україні відсутнє законодавство, яке б врегулювало обіг цивільної зброї, оскільки, обіг цивільної зброї і просто обіг вогнепальної зброї – це різні поняття, хоча зброя в цілому в Україні легальна, але все це не в контексті самозахисту (поняття цивільної зброї включає купівлю, зберігання і застосування різних типів зброї для самозахисту). І одне з головних змін, створення в Україні Єдиного державного реєстру цивільної зброї, яким завідуватиме Міністерство юстиції, а до реєстру вноситимуться дані про саму зброю, її ідентифікаційні номери, результати перевірок і т.д. Також зазначити, що громадяни, які мають намір придбати зброю вперше, необхідно пройти курси підготовки власників зброї, і тільки після їх закінчення надати відповідну довідку до органу Національної поліції. Крім того, у кого буде право володіти і використовувати зброю, зможуть застосовувати її для захисту себе або інших осіб від кримінальних правопорушень або замаху на їх вчинення, для захисту свого майна і майна інших осіб, для затримання особи, яка здійснює кримінального правопорушення або безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення або під час безперервного переслідування особи, підозрюваної в його скоєнні, а після припинення дії дозвільного документа вся наявна зброя і боєприпаси відповідної категорії підлягають вилученню у власника на підставі мотивованого рішення суду в порядку, визначеному для платного вилучення майна і визначити, що не є перевищенням меж необхідної оборони і не має наслідком кримінальну відповідальність застосування зброї для захисту від нападу із застосуванням вогнепальної або холодної зброї.

Література::

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 року № 2314-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 19.03.2024).

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, ухвалена Резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789